

St Mary's
University
Twickenham
London
Benedict XVI
Centre for Religion
and Society

Europejska młodzież i religia

Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego (2014–2016)

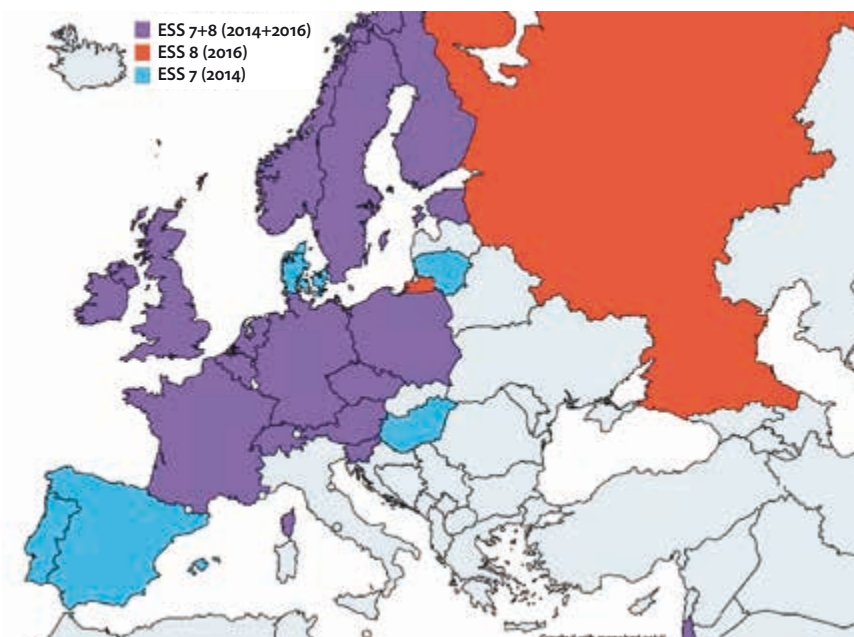
RAPORT PRZYGOTOWANY NA SYNOD BISKUPÓW 2018

STEPHEN BULLIVANT

Profesor teologii i socjologii religii
St Mary's University, Twickenham, Londyn

Kluczowe wyniki

1. Największy **odsetek młodych** (wiek: 16–29) **nieprzyznających się do żadnej religii** („żadna”) wynosi **91%** w Czechach, **80%** w Estonii i **75%** w Szwecji. Najmniejszy natomiast wynosi jedynie **1%** w Izraelu, **17%** w Polsce oraz **25%** na Litwie. [wykres 1.1]
2. **70%** młodych Czechów – a także około **60%** Hiszpanów, Holendrów, Brytyjczyków i Belgów – „**nigdy**” **nie uczestniczy w obrzędach religijnych**. Jednocześnie **80%** młodych w Czechach i około **70%** Szwedów, Duńczyków, Estończyków, Holendrów, Francuzów i Norwegów „**nigdy**” **się nie modli**.
3. Wśród osób **między 16. a 29. rokiem życia katolicy stanowią** **82%** w Polsce, **71%** na Litwie, **55%** w Słowenii i **54%** w Irlandii. [wykres 2.1]
4. Jedynie **2%** młodych katolików w Belgii, **3%** na Węgrzech i w Austrii, **5%** na Litwie i **6%** w Niemczech podaje, że **uczęszcza na Mszę Świętą** co tydzień. Statystyki te mocno kontrastują z Polską **47%**, Portugalią **27%**, Czechami **24%** oraz Irlandią **24%**. [wykres 2.2]

Mapa ukazująca kraje uwzględnione w raporcie

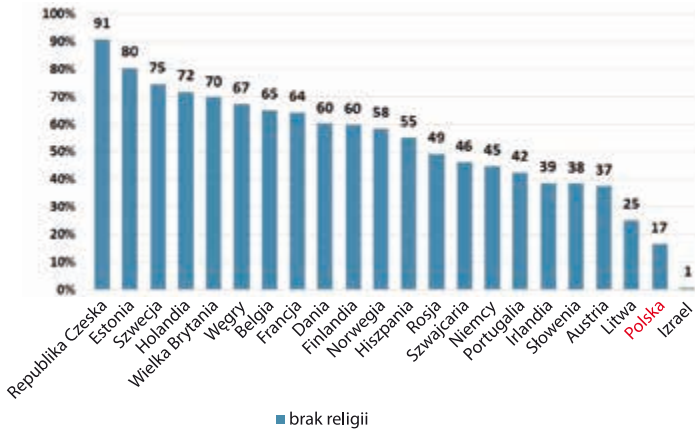
Raport bada przynależność i praktyki religijne wśród wchodzących w dorosłość Europejczyków, w wieku 16–29 lat. Główną intencją raportu jest pomoc w dostarczeniu informacji dla Synodu Biskupów, który odbędzie się w Rzymie w październiku 2018 roku. Jak powiedział francuski teolog i późniejszy kardynał, Yves Congar: „Kościół uczy się poprzez kontakt z faktami... Prawda pozostaje niezmienna, ale jest uchwycona w nowy i bez wątpienia bardziej adekwatny sposób, gdy człowiek i świat są znani takimi, jacy są”. Ufamy, że zaprezentowane tu statystyczne „fakty” okażą się użyteczne dla rozważań Synodu oraz szerszego namysłu i działań Kościoła jako całości.

Ponadto mamy nadzieję, że zaprezentowane tu dane i światło, jakie rzucają one na religijność wchodzącej w dorosłość generacji Europejczyków, wzbudzą szerokie zainteresowanie wśród mediów, opinii publicznej, jak również naukowców i religijnych oraz świeckich grup na kontynencie i poza nim. Należy zauważyć, że grafiki i wykresy na kolejnych stronach opatrzone są jedynie minimalnym komentarzem. Intencją jest przedstawienie stosownych statystyk w możliwie najprostszym i interesującym sposobem, bez formułowania hipotez co do ich przyczyn. ▶

Cały raport dostępny na
www.obserwatoriumspoleczne.pl

1. RELIGIJNOŚĆ MŁODYCH W EUROPIE

1.1. Odsetek osób w wieku 16–29 lat nieidentyfikujących się z żadną religią w 22 krajach Europy (ESS 2014–2016)

Wykres 1.1

Badania ESS dotyczące przynależności religijnej obejmowały dwustopniowe pytanie. W pierwszej kolejności respondentów pytano: „Czy uważasz się za osobę przynależącą do konkretnej religii lub denominacji?”. Dla tych, którzy odpowiedzieli „tak”, badacze przewidywali całą listę opcji do wyboru.

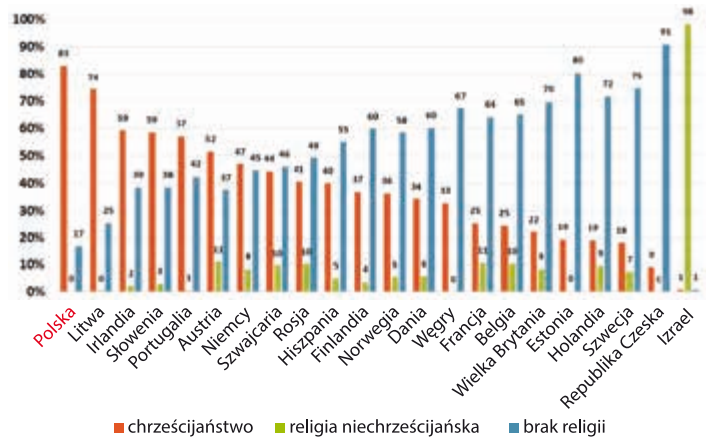
Wykres ukazuje odsetek młodzieży w każdym z badanych krajów, która odpowiedziała „nie” na to pytanie (tj. „do żadnej”). Rozpoczynanie badania religijności młodych Europejczyków od tej uwagi może wydawać się dziwne. Jednak wysoki procent młodzieży z wielu krajów potwierdzających brak przynależności religijnej, co łatwo zaobserwować powyżej, jest tu najprawdopodobniej najważniejszym faktem ze wszystkich. Dane ułożone zostały od wskaźnika najwyższego do najniższego. Wyłączając Izrael (bardzo niski wskaźnik, na końcu skali), interesujące jest, że dwa kraje o najwyższym odsetku (Czechy i Estonia) oraz dwa o najniższym (Litwa i Polska) przynależą do bloku postkomunistycznego.

Ogółem w dwunastu z dwudziestu dwóch badanych krajów ponad połowa młodzieży deklaruje brak przynależności do jakiegokolwiek religii lub denominacji. W dziewiętnastu z nich czyni to ponad jedna trzecia.

1.2. Odsetek osób w wieku 16–29 lat identyfikujących się z chrześcijaństwem, z religią niechrześcijańską oraz nieidentyfikujących się z żadną religią (ESS 2014–2016)

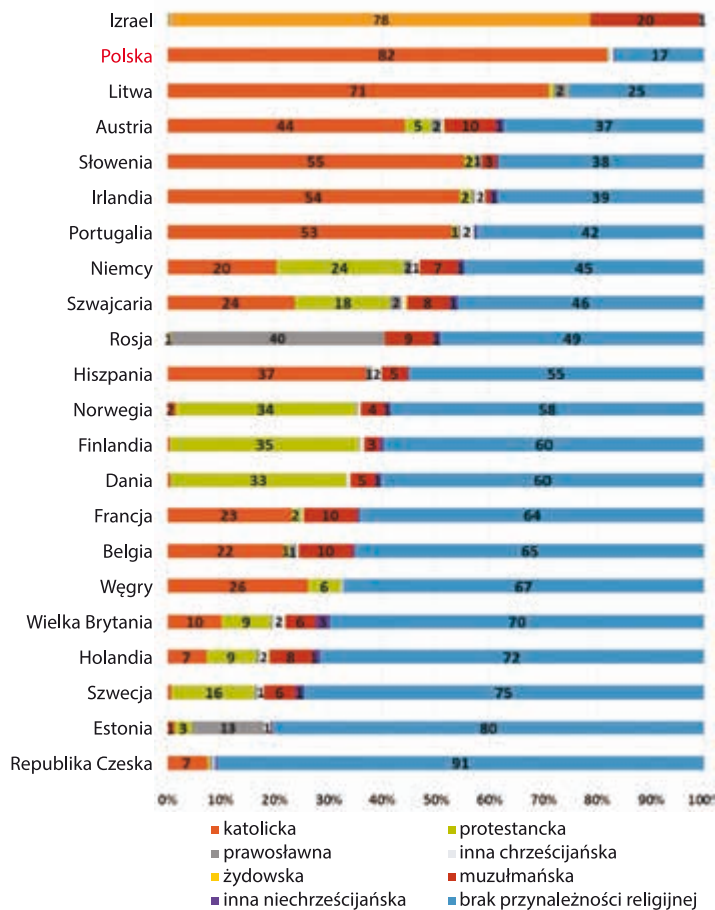
Wykres ukazuje stosunkowe proporcje chrześcijan (wszystkich denominacji), religijnych niechrześcijan oraz osób niereligijnych w każdym z badanych dwudziestu dwóch państw. Dane ułożono według odsetka chrześcijan – od najwyższego do najniższego.

Znaczące jest, że sześć „najbardziej chrześcijańskich” narodów jest historycznie związanych z krajami o większości katolickiej. Zaliczają się do nich przedstawiciele zarówno Europy Zachodniej (Irlandia, Portugalia, Austria), jak i Centralnej (Polska, Litwa i Słowenia).

Wykres 1.2

1.3. Szczegółowy podział przynależności religijnej osób w wieku 16–29 lat w 22 krajach Europy (ESS 2014–2016)

Wykres 1.3

Widzimy tu znacznie dokładniejszy niż na wykresie 1.2 podział przynależności religijnej młodych (niektóre z kategorii, zwłaszcza „Inne religie niechrześcijańskie”, zawierają jeszcze bogatszy krajobraz religijny, nawet jeśli ich liczba jest ogółem niewielka). Należy pamiętać, że tak jak na innych wykresach w raporcie, kategorie reprezentujące mniej niż 1,0% w danym kraju nie zostały zaznaczone.

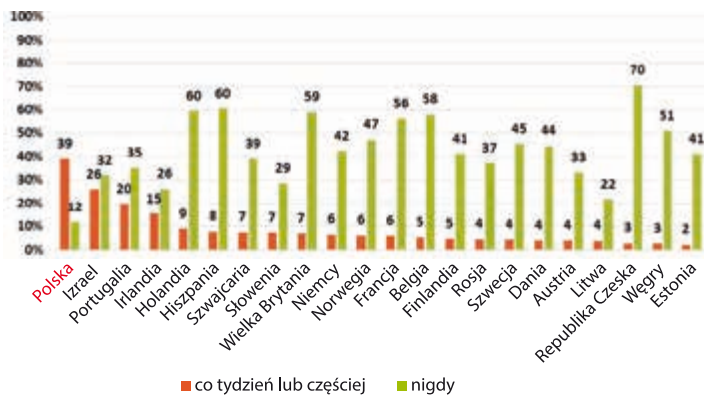
W dużo większym stopniu niż wykres 1.2 ta ilustracja ukazuje różnorodność religijną krajów europejskich. Oczywiście znów najsilniej odstaje w tym wykazie Izrael. Podczas gdy młodzi Żydzi nie stanowią w żadnym z dwudziestu dwóch krajów nawet 1%, w Izraelu ich odsetek wynosi 78%. Izrael ma ponadto najwyższy odsetek młodych muzułmanów – w naszej próbie ich stosunek do całości sięga 20%.

Jest to dokładnie dwukrotność wyników z Austrii, Francji czy Belgii, które to kraje zajmują w rankingu *ex aequo* drugie miejsce pod względem odsetka młodych muzułmanów.

Nawet wśród chrześcijan dostrzega się znaczny stopień zróżnicowania proporcji. Dla przykładu, całe 83% (z wyjątkiem 1%) chrześcijan w Polsce stanowią katolicy. Tymczasem w siedmiu innych narodach, z analizowanych dwudziestu dwóch, katolicy stanowią 2% lub mniej. Tak samo młodzi prawosławni chrześcijanie liczą nie więcej niż 2% w większości badanych krajów. Natomiast w Rosji i Estonii dane te wynoszą odpowiednio 40% i 13%.

Dla uproszczenia, członkom denominacji protestanckich nadano wspólną kategorię. W wypadku Wielkiej Brytanii podział jest nieco bardziej zniuansowany (tj. z osobną kategorią „anglikanie”). Krajami o najwyższym odsetku protestantów (łącznie) w wieku 16–29 lat są Finlandia, Norwegia, Dania oraz – nieco dalej – Niemcy, Szwajcaria i Szwecja.

1.4. Częstotliwość uczestnictwa w nabożeństwach religijnych, poza specjalnymi okazjami, wszystkich 16–29 latków w 22 krajach Europy (ESS 2014–16)

Wykres 1.4

Tożsamość religijna to jedno, to zaś, czy ma ona pewien (społeczno-naukowo) wymierny wpływ na życie osoby, jest czymś całkiem innym. Dlatego ESS zapytał wszystkich respondentów, niezależnie od deklarowanej przez nich przynależności religijnej: „Oprócz wyjątkowych okazji, takich jak śluby i pogrzeby, jak często uczęszczasz obecnie na nabożeństwa religijne?”. Dla ułatwienia porównania powyższy wykres łączy trzy „najpopularniejsze” opcje (tj. „codziennie”, „częściej niż raz w tygodniu”, „raz w tygodniu”) w jedną kategorię „co tydzień bądź częściej”. Została ona zaprezentowana wspólnie z odsetkiem, który odpowiedział, że „nigdy” nie uczestniczy w takich nabożeństwach.

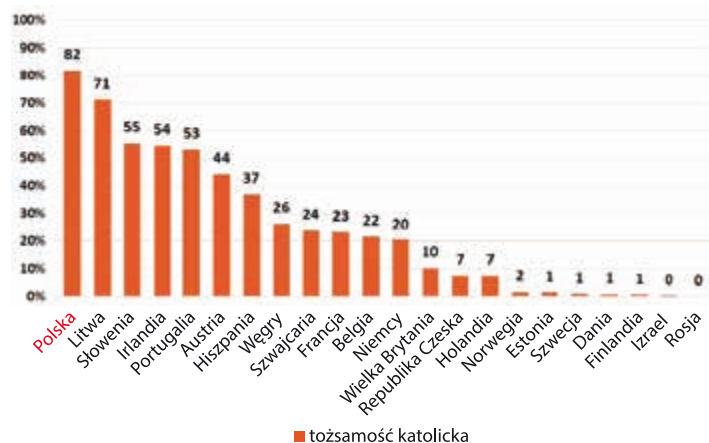
Zaledwie w czterech krajach więcej niż jedna osoba na dziesięć w wieku 16–29 lat stwierdziła, że praktykuje przynajmniej raz w tygodniu: w Polsce, Izraelu, Portugalii

i Irlandii. Pozostałych osiemnaście krajów charakteryzuje się tym, że mimo znaczącej różnorodności wśród osób deklarujących jakąś przynależność religijną są one jednolite pod względem (nie)praktykowania. Wszystkie mają jednocyfrowy odsetek mieszczący się w wąskim zakresie od 2% do 9%. Jest to szczególnie zaskakujące w wypadku takich krajów, jak Litwa, Austria i Słowenia, które znalazły się w czołowej piątce krajów z najwyższym odsetkiem młodych deklarujących przynależność religijną (zob. wykres 2.2).

Istnieje znaczny stopień zmienności w proporcjach tych, którzy „nigdy” nie uczestniczą w nabożeństwach (z wyjątkiem ślubów, pogrzebów itd.). Np. w Czechach kategoria ta obejmuje 80% młodych. Chociaż, biorąc pod uwagę bardzo wysoki stopień deklarowanej niereligijności (w zakresie przynależności religijnej), nie jest to zaskakujące (zob. wykres 1.1). Mało zaskakujący wydaje się też niski poziom „niepraktykujących” w Polsce, Irlandii, Słowenii i na Litwie – krajach o wysokim odsetku przynależności religijnej oraz odpowiednio niskiej liczbie deklarujących jej brak. Bardziej wart uwagi jest jednakowo wysoki poziom „nigdy”, około trzech na każdą dziesiątkę badanych, w grupie północno-zachodnich krajów Europy – Francji, Belgii, Holandii, Wielkiej Brytanii – i dodatkowo Hiszpanii. Tymczasem w Estonii, pomijając jej bardzo niski poziom przynależności religijnej, zaledwie cztery osoby na dziesięć w gronie młodych deklarują nieuczestniczenie w nabożeństwach religijnych.

2. MŁODZI KATOLICY W EUROPIE

2.1. Odsetek 16–29-latków identyfikujących się jako katolicy w 22 krajach Europy (ESS 2014–16)

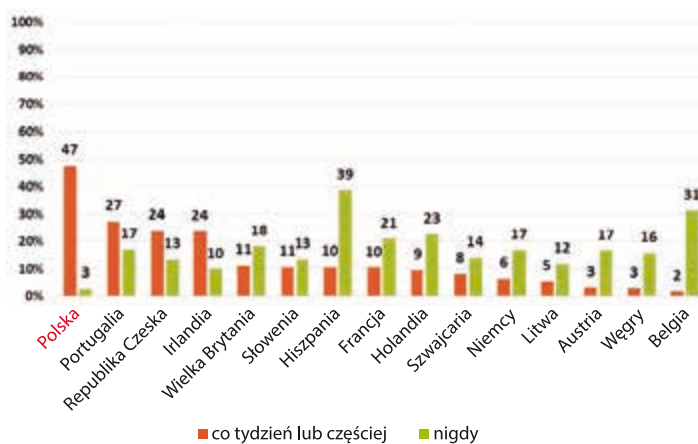
Wykres 2.1

Na wykresie 2.1 uporządkowano kraje według odsetka młodych identyfikujących się jako katolicy – od najwyższego do najniższego udziału procentowego. Polska, z jej znaczącym wynikiem, jest tu liderem, z ośmioma na dziesięć 16–29-latków, zadeklarowanymi katolikami. Litwa ulokowała się całkiem blisko, na drugim miejscu, z siedmioma katolikami na dziesięć, z kolei za nią znalazły się trzy inne kraje – Słowenia, Irlandia i Portugalia – z nieco ponad połową.

Na przeciwnym końcu są Izrael i Rosja, które nie mają albo (w tym drugim wypadku) prawie nie mają katolików

w badanej grupie (co nie znaczy, że nie ma takich młodych w tych krajach; po prostu, proporcjonalnie do całości, ich liczba jest niewielka). Tuż za nimi podąża Norwegia, Szwecja, Dania, Finlandia i Estonia z 1 lub 2%. Biorąc pod uwagę historyczne znaczenie katolicyzmu w Holandii, uderza, że jedynie 7% młodych uważa się za katolików. Jest to identyczny procent z odnotowanym w Czechach – z pewną różnicą, dotyczy bowiem najbardziej niereligijnego kraju w tym badaniu (zob. wykres 1.1) – gdzie jednak katolicy stanowią największą grupę wśród wszystkich (aczkolwiek stosunkowo niewielu) deklarujących przynależność religijną.

2.2. Częstotliwość uczęszczania do kościoła, wyłączając specjalne okazje, katolików w wieku 16–29 lat w 15 europejskich krajach (ESS 2014–16)

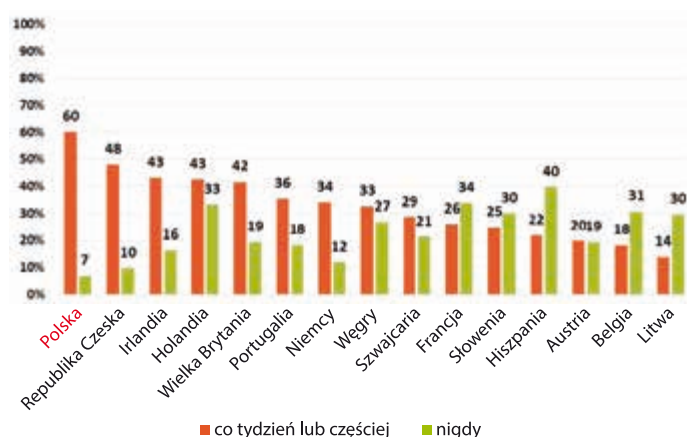
Wykres 2.2

Powyższy diagram porównuje odsetek młodych katolików w piętnastu krajach europejskich, którzy przyznają, że uczęszczają na nabożeństwa religijne „co tydzień lub częściej” albo że nie uczestniczą w nich „nigdy” (z wyłączeniem specjalnych okazji, takich jak śluby, pogrzeby itd.). [Siedem z pierwotnie badanych dwudziestu dwóch krajów – cztery skandynawskie oraz Estonia, Rosja i Izrael – wykluczono z wykresów 2.2 i 2.3 ze względu na niezwykle niskie liczby w ich katolickich podpróbach].

Polska również tutaj jest przypadkiem wyjątkowym. Nie dość, że ma wysoki odsetek zadeklarowanych katolików (por. wykres 2.1), to wykazują oni dodatkowo wyjątkowo wysoki poziom praktykowania: niemal połowa uczęszcza na mszę przynajmniej co tydzień, przy zaledwie 3% nigdy nieuczęszczających. Korelacja między wysokim poziomem przynależności religijnej w danym kraju i wysokim poziomem praktyki pośród przynależących nie może jednak zostać uznana za pewnik. Np. 71% młodych Litwinów identyfikuje się jako katolicy, jednak tylko 5% z nich uczestniczy we mszy „co tydzień lub częściej”. (Uderzająca jest w tym zakresie sytuacja w Austrii i, w mniejszym stopniu, Słowenii). Działło to dwustronnie. Podczas gdy niewielki procent młodych w Czechach identyfikuje się jako katolicy, ci, którzy tak czynią, wykazują podobny poziom praktyki jak ich rówieśnicy w Portugalii i Irlandii (kraje z wysokim odsetkiem młodych katolików i znacząco wysokim stopniem praktyki w ich grupie).

„Nigdy niepraktykujący” (z tylko trzema wyjątkami) stanowią od jednej dziesiątej do jednej czwartej wszystkich młodych katolików w danym kraju w całej badanej próbie (dane nie obejmują katolików wykluczonych, tj. tych, którzy byli niegdyś katolikami, ale już nie identyfikują się jako katolicy). Anomaliami są tu, na skrajnie niskim poziomie, Polska (wspomniana powyżej) oraz, na skrajnie wysokim poziomie, Hiszpania i Belgia. Całe 40% hiszpańskich katolików nigdy nie uczęszcza do kościoła, co stanowi znacznie wyższą liczbę w porównaniu z krajami o podobnym odsetku uczęszczających co tydzień. W Belgii odsetek nigdy nieuczęszczających wynosi 31%. Co ciekawe, jest to liczba piętnaście razy wyższa od uczęszczających na mszę „co tydzień lub częściej”.

2.3. Częstotliwość modlitwy poza nabożeństwami religijnymi wśród katolików w wieku 16–29 lat w 15 krajach Europy (ESS 2014–16)

Wykres 2.3

Wykres prezentuje częstotliwość modlitwy (poza nabożeństwami religijnymi) pośród młodych katolików w tych samych piętnastu krajach, co ukazane na wykresie 2.2. Najwyższa pozycja Polski w kategorii „co tydzień lub częściej” (60%) oraz najniższa w kategorii „nigdy” (7%) nie powinna już dziwić. Względnie wysoki poziom młodych modlących się katolików w Czechach, Irlandii i Portugalii również jest zgodny z oczekiwaniami opartymi na wskaźnikach obecności w kościele (por. wykres 2.2).

Na uwagę zasługują jednak stosunkowo wysokie odsetki regularnie modlących się młodych katolików w Holandii i Wielkiej Brytanii. W świetle toczonej wcześniej dyskusji dotyczącej praktyki religijnej w krajach o wysokim poziomie katolickiej przynależności obecność Litwy, Austrii, Hiszpanii i Słowenii – raz jeszcze wespół z Belgią – w grupie najmniej modlących się krajów jest również warta uwagi.

Wszystkie informacje w niniejszym raporcie pochodzą z **Europejskiego Sondażu Społecznego** (ESS) www.europeansocialsurvey.org. Przedstawiony raport jest owocem współpracy pomiędzy **St Mary's University** oraz **Institut Catholique de Paris**. Wersja polska raportu przygotowana przez **Fundację Obserwatorium Społeczne** we Wrocławiu.